

Miten voitaisiin välttää

eläinrääkkäystä metsäajoissa?

Kirjoittanut

O. Rusila.

Palkittu kilpakirjoitus.

julkaissut

Constance Ullner.

Toinen painos.

Helsinki 1915,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon O.-Y.

Säälittävää on nähdä ja ajatella, miten suuressa määrässä maassamme vielä harjoitetaan törkeätä eläinrääkkäystä. Säälittävää säälittävämmässä asemassa ovat kuitenkin ne hevosparat, jotka joutuvat ymmärtämättömien ja tunnottomien omistajiensa ansiovälikkapaleiksi joka talvi uusiintuvissa, kautta maan toimittavissa metsäajoissa. Ja syy, että jaloin kotieläimemme joutuu julmimman kohtelun alaiseksi juuri niiden runsaitten luonnonrikkauksien poiskuljetuksessa, jotka ovat köyhän maamme paras tulolähde, velvoittaa miettimään ja käyttämään kaikkia keinoja näiden, tässä toimessa tärkeinä tekijöinä olevien eläinparkojen turvaksi.

Saadaksemme tarvittavaa valaistusta ylläolevan kysymyksen ratkaisuun, on ensiksi luotava silmäys niihin syihin ja niihin metsäajojen muodostamiin olosuhteisiin, jotka osaltaan johtavat tapahtuvaan eläinrääkkäykseen.

Kuten tiedämme, toimitetaan kaikki metsäajot, melkeinpä ilman poikkeusta, urakkapalkalla. Se tapa onkin katsottu ehdottomasti ainoaksi mahdolliseksi käytännössä. Ja vaikkakin pohjimmaisena syynä tapahtuvaan rääkkäykseen on juuri tämä urakkatyötapa, ei ole mitään mahdollisuutta, työn laatuun nähden, sitä toisin järjestää. Lienee tarpeetonta tämän kysymyksen yhteydessä selostaa metsäajojen erilaisia ajattamis- ja palkkaustapoja. Metsäajot maassamme ovat kaikki jotenkin yhdenluontoisia ajajiin nähden, olkoon niiden toimitsijana sitten sahayhtiöt, puuhiomot tai hal-

kokauppiaat. Tavallisin maksumääritys toimitetaan useimmin seuraavalla tavalla: Määrätään tavallista alhaisempi vetopalkka, olkoon kysymys sitten pölkky-, syli- tai kuutiomittamäärästä, ja annetaan ajomiesten yrittää. Jos nämä eivät »hyvinkään yrittämällä» saa työstään edes välttävää päiväpalkkaa, tulevat he pyytämään tiliänsä, poistuaakseen toisille työmaille. Silloin hiukan korotetaan ajomaksua, ja ellei työ sittenkään alajua, tehdään se kerta vielä. Näin menettelemällä on työnantaja päässyt varmuuteen, ettei hän ole tullut liiaksi hyvää ajourakkaa antaneeksi. Mutta mitä huonompi on urakka, sen syvemmälle uppoavat länget hevosten olkalihaksiin, sen useammin kuuluvat karkeat kiroukset ja ruoskaniskut sieltä, missä miehet vanhoilla, voimattomiksi kuihtuneilla hevosillaan auttelevat metsän jättiläispuita alkutaipaleelle, kohden maailman markkinoita.

Metsäajotyön maassamme toimittavat kenties suurimmaksi osaksi maanviljelijät, talolliset ja torpparit. Tämä lisäansio on, tuottamattoman ja alkuperäisellä kannalla olevan maanviljelyksen ohella monelle tärkeä, hyvin usealle suorastaan välttämätön ja myös ainoa oloihin soveltuva tulolähde elämisen avuksi. Mutta näiden kilpailijoiksi on metsäajotöitten runsaus kasvattanut kokonaan uuden ammattikunnan, joka herää elämään aina joka syksy talvikelin tultua. Tämä ammattikunta, joka muodostuu mökkiläisistä, raaistuneista kulurimiehistä y. m. sellaisista henkilöistä, on mitä »seka-vinta seurakuntaa». Tämä on myös juuri se ammattikunta, johon on iskettävä, löytääksemme tunnottomimmat ja oikeat ammattieläinräakkääjät. Nämä tilapäiset hevosmiehet valitsevat markkinapaikoilta kaupaksi tuoduista hevoskuluista halvimmat, käyttääkseen niitä mitä raskaimpaan työhön ja koettaen, niin paljon kuin mahdollista, hyötyä niiden viimeisistä ponnistuksista. Monet hevosista näyttävät jo ostaessa loppuunkulutetuilta

ja kuitenkin ovat niiden vastaiset työpäivät entisiä ankarammat. Näiden eläinten kuorma on kaksinkertainen, ravinto usein keho ja puutteellinen, yömaja tavallisesti seinään ulkopuolella, tuulessa ja pakkasessa. Kun sitten kevään tullen ajot loppuvat ja markkinapaikoilla katselee näitä hevosparkoja, joita maanviljelijät ostelevat niin sanotuksi »kesärengikseen», on niiden ulkomuoto jo paras todistus siitä sorrosta, jota ne ovat saaneet kenenkään estämättä kärsiä.

Joka suhteessa onnellisemmassa asemassa ovat sen sijaan metsäajoa harjoittavien maanviljelijäin hevoset, joita omistajat pitävät useasti elinikäisinä palvelijoinaan, karttavat niiden liikarastitusta ja voivat muutenkin paremmin huolehtia hevosensa hyvinvoinnista, koska enimmäkseen asustavat kotinurkissa, ajojen ollessa lähettyvillä. Poikkeustapauksia tietysti sattuu heidänkin keskuudessaan, vallankin torpparien, jotka varattomuutensa tähden usein käyttävät mitä kehoimpia hevosia. Kuitenkin on heillä suurempi mahdollisuus säästää hevostaan räökkäykseltä, sillä ruokinta tapahtuu kotoisilla eväillä ja pienempikin ansio jää siitä syystä kokonaisuksi käteen. Tilapäiset metsäajurit sen sijaan kuljeskelevat paikasta toiseen, haeskellen parhainta ansiotilaisuutta ja mellastavat mielin määrin metsässä, jonne harvoin lainvalvojan silmä ulottuu.

Ne kiitettävät toimenpiteet, joihin eläinsuojeluyhdistykset ovat ryhtyneet, toimimalla eläinsuojeluvarti-joita suuremmille metsätyömaille, jäävät vähemmän tehoaviksi työmaiden laajuuden vuoksi. Suurissa metsissä, joissa kymmeniä, jopa satoja hevosmiehiä työskentelee, ei vartijan silmä ulotu yksityiskohtiin. Jokainen kuorma on koottava eri paikasta ja ainakin jonkun matkaa ajettava umpihangessa valtatielle. Tottumaton tai ymmärtämätön ajomies särkee siinä rekensä tai valjaansa ja heikot, voimattomat hevoset joutuvat juuri siinä räökkäykseksi katsottavan liikaponnistelun alaisiksi.

Maamme kaupungeissa, joissa olot muutenkin ovat järjestyneemmät, on myös kaikilla ammattijureilla järjestyssääntönsä, sitä seuraavine tarkastuksineen. Ne osaltaan turvaavat ajoon käytettäviä hevosia sen vaatimuksen kautta, että niiden tulee olla terveitä ja hyvin ruokituuta. Koska siitä syystä niiden raha-arvokin jo on melkoisen suuri, pakottaa se tunnottomimmankin huolehtimaan, jo hevosen arvon alentumisen pelosta, ja sitä hyvin hoitamaan.

Tässä piilee ainoa ja järkiperaisesti tehokas menetelmä metsäajurienkin suhteen, ja ainoastaan tätä käyttämällä saadaan heikot, vanhat ja vaivaiset hevoset pysytetyksi maanviljelijäin palveluksessa tai ainakin poistetuksi siltä työmaalta, jossa ne nykyään kovaosaisimpina kärsivät, kansassamme ilmenevän sydämettömyyden ja raakuuden äänettöminä uhreina.

Parhain ja tehokkain keino eläinräökkäyksen välttämiseksi metsäajossa on siis: **että koko maata käsittävät metsäajuriohjesäännöt laaditaan ja ne mitä pikemmin, tietä tai toista käyttämällä, lailliseen voimaan ja käytäntöön saatetaan.**

Alistamalla kaikki rahapalkasta metsäajoa toimittavat näiden ajosääntöjen ja tarkastusten alaisiksi, olisi kokonaistulos ehdottomasti tehoava; mutta vaihtoehtoisesti voitaisiin säännöt tarkastuksineen ulottaa ainoastaan tilapäisiin talvihevostmiehiin, ja heihin onkin juuri joka tapauksessa suurinta huomiota kiinnitettävä kirjoituksen aiheena olevaa kysymystä ratkaistaessa.

Tämmöisten metsäajosääntöjen laatimisella, ajajien ohjeeksi, olisi suuri merkitys, vaikkakaan ei pakollista tarkastusta ja ammattiluvan vaadintaa voitaisiinkäytäntöön soveltaa. Jotenkuten menettelemällä voitaisiin kai kuitenkin kaikki ne henkilöt, jotka rahapalkasta metsäajoa harjoittavat, saada yhteisten ajosääntöjen alaisiksi työssään ja saada heidät sen nojalla tuntemaan, etteivät he, vaikka metsien pimennoissa työskentelevät-

kin, silti ole lain ulkopuolella. Niistä he vähitellen tarkemmin oppisivat tuntemaan, mitä heiltä vaaditaan ja mikä teko on katsottava rikokseksi Jumalaa, lakia ja ihmisyyttä vastaan. Nyt eivät ainakaan kaikki tietäne sitä. He tietävät kyllä, että, jos kovasti ruoskii hevostaan ja joku eläinsuojelusyhdistyksen jäsen sattuu näkemään, saa sakkoa lakituvassa. Kuvaavana piirteenä siitä tunnottomasta käsityskannasta, jonka useat omaavat, mainittakoon että joskus, kun jonkun eläinsuojelusyhdistyksen jäsenen toimesta otetaan pois omistajaltaan ikivaivainen hevonen, jolla vielä hiukankin on lihaa luitten päällä, niin kuulee sanottavan: »Synti se viel' on tappaa tuommoista hevosta». »Ajais ensin nahaks ja tappais sitte vasta!» Sen käsityskannan mukaan on siis jokainen hevonen kidutettava luurangoksi ennen lopettamista, ja niinhän, sen pahempi, usein tapahtuukin. Mitä halvimmän hevosen mies omistaa, sen suruttomammin hän sitä ajaa ja kohtelee. Ei ole suuri vahinko jos kuoleekin, tuumii omistaja ja iskee ruoskalla, hihkaisen: »Hevonen se on joka juopolle rahaa tienaa!» Näin on ja näin tulee olemaan, ellei päättävillä ja tarpeeksi tehokkailla toimenpiteillä ryhdytä sitä estämään.

Ei ole tarkoitukseni tämän kirjoituksen yhteydessä laatia mitään puustavillisia sääntöjä tälle metsäajuriammattikunnalle. Aion ainoastaan viitata niihin tärkeimpiin näkökohtiin, joita olisi etupäässä silmälläpidettävä sääntöjä laadittaessa

Tärkein ja ehkä vaikeimmin ratkaistava kysymys on edellytettyjen tarkastuslautakuntien kokoomus niissä kunnissa, joissa ei ole eläinlääkäriä. Sopivin ja luotettavin tarkastuslautakunta sellaisissa kunnissa syntyisi, jos sen muodostaisi: nimismies, poliisikonstaapeli ja kunnanesimies tai joku muu päteväksi ja hevosalaan perehtyneeksi katsottu henkilö. Nämä kokoontuisivat edeltäpäin ilmoitettuina päivinä syystalvella ja toimittaisivat ajoon haluavien hevosten ja varustusten tarkastuksen,

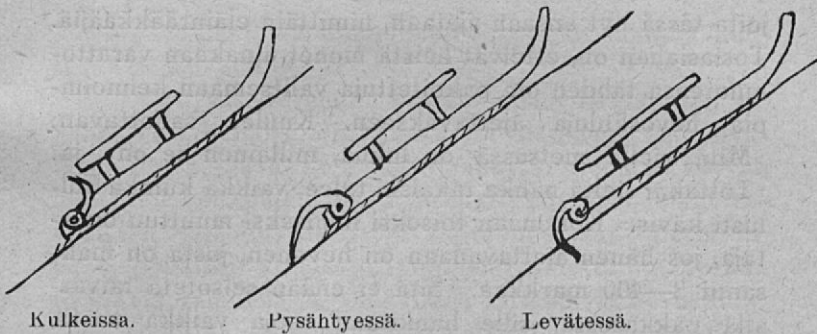
hyväksyen tai hyljäten ilmoittautuneet, sääntöjen määräyksiä noudattaen. Jokaiselle hyväksytylle olisi tarkastustilaisuudessa annettava ajosäännöt ja tarkastuslautakunnan allekirjoituksilla tai leimalla varmennettu lupakirja, johon olisi merkittävä omistajan nimi ja kotipaikka sekä hevosen tarkat tuntomerkit, kuin myös aika ja paikka missä se on annettu. Tarkastusmaksu olisi saatava mahdollisimman pieneksi ja luullakseni suostuisivat herrat eläinlääkäritkin, edeltäpäin ilmoittaminaan määräpäivinä, toimittamaan näitä tarkastuksia tavallista alhaisemmalla taksalla. Työn helpottamiseksi ja yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi olisi painatettava näitä annettavia ammattilupakirjakaavoja, ellei katsota sopivaksi liittää tätä kaavaa ajosääntöjen loppuun. Yhdenmukaisuutta olisi myös noudatettava eläinlääkärien ja tarkastuslautakuntien tarkastusmaksuissa, ja voisivat ne kunnat, joissa tarkastuslautakuntaan ei voi kuulua eläinlääkäri, käyttää tarkastuksista kerääntyvät varat pohjarahastoksi vastedes palkattavaa eläinlääkäriä varten.

Syystarkastuksessa annettava ajolupa olisi voimassa alkaneen talvikauden, jos nimittäin samaa hevosta ajoon käytetään. Päinvastaisessa tapauksessa ja jos kanteluja omistajaa vastaan ilmenisi, olisi asianomainen määrättävä uusittavaan tarkastukseen, joko eläinlääkärin tai tarkastuslautakunnan eteen.

Säännöissä määrättävä ja tarkastustilaisuudessa huomioon otettava olisi myös, että jokainen hevosen omistaja on velvollinen hankkimaan välttävän huonesuojan hevoselleen yön ajaksi, pitämään sen varalta aina hyvän peitteen ja että reet tai ainakin toinen, silloin kuin kahta käytetään, on varustettu sekä ala- että ylämäkijarrulla. Alamäkijarrua jo kyllä käytetäänkin, mutta ei läheskään tarpeen mukaan. Ajettaessa jyrkkiä maantiemäkiä kuormalla alas, on, niihin kun ei voida hiekkaa tai olkia sirottaa, ehdottomasti käytettävä ketjujarrua. Se syntyy

re'enjalaksen ympäri ulottuvasta vahvanlaisesta rautaketjusta, joka mäen päällä pujotetaan jalaksen alitse ja päät yhdistetään niihin laitettujen koukkujen avulla toisiinsa, lastasen etupuolella. Ylämäkijarru sen sijaan lieinee aivan tuntematon hevosmiehillemme. Se estää re'en luisumasta taaksepäin, jos hevonen liukkauden tähden kompastuu tai voimattomuutensa tähden ei jaksa vetää sitä yhtämittäisesti mäenpäälle. Olen sen pätevydestä selvillä, ja käytetään sitä yleisesti Amerikassa, jossa se lieinee keksittykin. Se on hyvin yksinkertainen ja voi sellaisen valmistaa kuka maalaisseppä tahansa, kunhan saa yhden malliksi. Sen muodostaa raudasta valmistettu koukku, jonka sitä varten haarukkamaiseksi muodostettu pää sovitetaan ja rautapultilla kiinnitetään kannaksen päähän. Toinen, koukkumaiseksi kaartuva pää taotaan pyöreäksi suippenevaksi, päättyen terävään ja karaistuun kärkeen. Tämmöisestä laitteesta on erinomainen huojennus hevosille. Ilman sitä ne eivät ole tilaisuudessa levähtämään, sillä kuorma painaa armottomasti alaspäin silloinkin kun hevonen seisoo. Laite on aina valmis toimimaan. Niin pian kuin reki hiukankin luisuu taaksepäin, tunkeutuu koukun maatapiirtävä kärki tienpintaan, tunkeutuen sitä syvemmälle mitä enemmän reki luisuu, kunnes haarukkain yhtymäkohta kohtaa re'en kannaksen pään, johon se nojautuu ja jonka yli se ei pääse. Se on melkein riittävän tehokas vaikkapa vain toiseen kannakseen kiinnitettynä. Se irroittuu myös itsestään heti kun kuorma uudelleen lähtee eteenpäin. Jarrulla on sitäpaitsi vapaa asento, joten se re'en tyhjänä ollessa ei ensinkään häiritse hevosen kääntelemistä ja peruuttelua. Laitteen käytännöllisyys selvinnee parhaiten kokeilujen kautta. Koetan kuitenkin seuraavien piirustuksien avulla antaa hiukan havainnollisemman kuvan tästä niinkutsutusta ylämäkijarrusta.

Metsääjotyön laatuun katsoen olisi tietysti lievennettävä vaatimuksia kaupungeissa voimassa oleviin vaa-

timuksiin nähden. Niitä tuskin voinee pitääkään esikuvana metsäajurisääntöjä laadittaessa, sillä jälkimäisten tulisi sisältää, paitsi virallisia määräyksiä ammatin harjoittamisesta ja hevosen kohtelusta, myöskin vastavia kohtia rangaistusmääräyksistä rikkomuksiin nähden. Myös tulisi niiden sisältää joku lyhyt sydämellinen kirjoitus hevosen puolesta ja muutamia tärkeimpiä neuvoja sellaisia äkillisiä hevossairauksia varten, joissa on käytettävä pikaisia toimenpiteitä hevosen pelastamiseksi.

Jos tässä esittämäni suunnittelu saisi kannatusta ja jos järjestymätön talviajurikunta saataisiin ajosääntöjen ja tarkastusten alaisiksi, edellyttäisi se myös, ettei metsän ostaja tai ajattaja, jonka laskuun ajo toimitetaan, saisi ajotyöhön käyttää muita kuin ajoluvan saaneita tai omia hevosiaan. Tämä kielto ei ehkä kuitenkaan olisi välttämätön, sillä kohtaisihan ilman ajolupaa olevaa syyte luvattomasta elinkeinon harjoittamisesta. Toiselta puolen olisi kuitenkin järjestyksen vuoksi ja sen valvonnalle edullista, että tällainen kielto olisi olemassa.

Voidaan ehkä lausua epäilyksiä siitä, onko ehdottamani menetelmiä mahdollisuus toteuttaa. En puolestani luulisi siinä olevan erityisiä mahdottomuuksia, joskin asia on kovin vaikeasti ratkaistava. Voidaanpa varmuudella kuitenkin sanoa, että tämänsuuntainen ratkaisu tulisi lopullisesti hyödyttämään niitäkin,

joita tässä nyt ansaan ajetaan, nimittäin eläinrääkkääjiä. Tosiasiahan on, etteivät heistä monet ainakaan varattomuutensa tähden ole pakoitettuja valitsemaan kehoitettavia hevostalustoja ajettavakseen. Kuulee sanottavan: »Mitä siellä metsässä on lukua, millainen se on», ja: »Tottakai sieltä nahka takaisin tulee, vaikka kuinka hullusti kävis.» Kokonaan toiseksi ihmiseksi muuttuu omistaja, jos hänen ajettavanaan on hevonen, josta on maksanut 3—400 markkaa. Sitä ei enään seisoteta taivassalla pakkasessa, sille hankitaan suoja vaikka mistä, sitä ruokitaan hyvin ja ajetaan siivosti, sillä ei myöskään auta vedättää kovin mahdottomia kuormia, se kun voisi saada jalkaansa patin, ja silloin ei siitä enään myydessä saisi kuin puoli hintaa.

Edellä oleva vertailu riittänee todistamaan, että on pyrittävä jonkinlaisiin vaatimuksiin metsäajohevosienkin nähdessä. Ainoastaan näin voidaan vaikuttaa hevostenomistajienkin, jotka muuten tulevat pysymään kuuroina kaikille kehoituksille.

Saadessamme metsäajureille edes yhteiset, tarkoitusta vastaavat ajo-ohjesäännöt, olisi jo syytä odottaa parannusta hevosten kohteluun nähdessä. Rikkomuksen tapahtuessa ovat toverit kyllä kärkkäitä siitä huomauttamaan asianomaiselle joko leikillä tai tosissaan. Joka tapauksessa tulisivat niiden määräykset kirjoitusta taitamattomienkin tiedoksi, ja jos sen lisäksi eläinsuojeluvartijoita liikkuisi metsätyömailla, olisi aivan varma, että hänelle rikkomuksista ilmoitettaisiin.

Voitaisiin ehkä myöskin ajatella, että metsätyönantajat saataisiin velvoitetuiksi käyttämään ajomiehistönsä nähdessä jonkinlaista ajosääntöä, tekemään vaatimuksensa selviksi ajoonpyrkiville, ja jos nämä lupaavat näitä noudattaa, vasta sitten antamaan ajoluvan. Tässä tapauksessa joutuisi kuitenkin työnantaja jonkinlaiseen edesvastuulliseen asemaan, olematta silti syyppää tai edesvastuullinen. Ei luultavasti myöskään voitaisi vel-

voittaa työnantajaa toimenpiteisiin, jotka lähinnä kuuluvat poliisivallalle.

Joskin siis lievempiä ja helpommin käytäntöön sovellettavia keinoja olisi olemassa ylläolevan kysymyksen suhteen, jäävät ne joka tapauksessa olemassa olevan huutavan epäkohdan näennäiseksi peitteeksi, eikä kenenkään lämminsydämisen eläintenystävän tietoisuudesta poistuisi, että satoja loppuun kulutettuja, tuskaa tuottavia vammoja ja jännevikoja sairastavia hevosraukoja värjöttää kylmimpinäkin talviöinä vilun kangistamina metsätorppien seinänvierustoilla, odotellen aamua, joka ajaa ne uusiin ponnistuksiin.

Kaikessa edelläolevassa edellytetään räökkäys tapahtuvaksi joko julman luonteen, raha-ansion tai suoranaisen huolimattomuuden tähden. Senvuoksi ovat ehdotetut toimenpiteet tarkoitetut yksinomaan tätä näkökohdtaa silmälläpitäen. Asian toisenkin puolen valaisemiseksi olen tilaisuudessa kertomaan niistä toimenpiteistä, joihin Amerikan suurilla metsätyömailla on ryhdytty hevostyön helpottamiseksi. Siellä aivan järjestelmällisesti suunnitellaan jo kesän aikana seuraavana talvena ajettavien metsien valtatie. Ne perataan ja epätasaisuudet tasoitetaan huolellisesti. Myöhemmin, sitä mukaa kuin puita kaadetaan, ajetaan ne läjiin näiden perattujen teiden varsille. Lumen tultua on erityinen miesjoukko ajamassa vettä ja jäädyttämässä näitä ajoteitä. Vasta sitten aletaan varsinainen ajo, ja kun tietä yhtämittäisesti korjataan ja jäädytetään, voidaan niitä pitkin vaivatta aivan uskomattoman suuria kuormia kuljettaa. Puita metsästä ulosajettaessa on sitäpaitsi jokaisella varsinaisella ajajalla aina apumies, joka suorii ja perkaa tieltä pahimmat esteet. Kaikkien metsäyhtiöitten työmailla ovat sitäpaitsi jo ennakolta laitetut tallit hevosia varten. Useimmissa tapauksissa omistaa yhtiö myös ajoon käytettävät hevoset, mutta siitä valvotaan myös, että

ne tulevat hyvin hoidetuksi, ja toimeensa sopimaton ajomies saa heti matkapassin.

Jos puutavaratoimitsijat meidänkin maassamme ryhtyisivät omasta kohdastaan jonkinlaisiin metsäajoa yleisesti helpottaviin valmisteluihin, tulisi tästä johtuvat menot toisaalta korvatuiksi, sillä luonnollisesti he silloin myös pääsisivät helpommilla ajattamiskustannuksilla.

Nämä Amerikassa käytäntöön tulleet tavat eivät suinkaan ole sovellettavia joka tapauksessa. Teitten korjaamisella ja jäädyttämisellä ajon kestäessä olisi kuitenkin meidänkin maassamme tilaisuus melkoisesti helpottaa ajotyötä. Siihen ei kukaan yksityinen ajomies ajon kestäessä ryhdy, ja niin raahataankin kuormia mitä mahdottomimpien röykkiöiden ja rotkojen yli, reen kahdellessa kiviin ja kantoihin. Tämmöisten epäkohtien poistamisella huojennettaisiin suuressa määrässä hevosten ponnistelua.

*

Ammatillisena hevostmiehenä olen, otsikossa mainitun kysymyksen johdosta, tarttunut kynään ja käsitellyt kysymystä tiedossani olevien ja omin silmin näkemieni tosiolojen perusteella. Tuokoot kaikki asian ratkaisemiseksi aiotut toimenpiteet metsäajohesosellekin valoisimmat päivät!

Tilatkaa

„Eläinsuojelus“

Suomen eläinsuojelusyhdistysten aikakauskirja,
joka on ilmestynyt jo **20 vuotta** 12:na 16-sivuisena
vihkona vuosittain.

Tilaushinta postimaksuineen 2: 60 vuosikerralta. —
Toimituksen osoite: Helsinki, Vuorimiesk. 1.